

Számítógép-történelem

KOVÁCS GYŐZŐ: Válogatott kalandozásaim Informatikában. Történetek a magyar (és a külföldi) számítástechnika (h)őskorából (GÁMA-GEO Kft., MASSZI Kiadó, Budapest, 2002)

Kovács Győző számítástechnikai szakember az első magyarországi digitális elektronikus számítógép összeállítói közé tartozott. Később is hű maradt szakmájához, 45 éven át a számítástechnika különböző őrhelyein szolgált, így a szemtanú élelményével emlékezhet az ott, azóta történt eseményekre. Ezekről most könyvet írt, amit nyilvánvalóan kíváncsian vesd kézbe minden érdeklődő – feltéve, hogy tud a könyvről.

A könyv kerekén 330 oldalas. Illő és tisztességes módon névmutató is van benne, amelyből kitetszik, hogy ebben a könyvben nemcsak a magyar számítástechnika első évtizedeinek története tűnik majd elő, hanem szinte az egész világé, ideértve a kínait is, különösképpen pedig – a magyar olvasó örömeire és (sajnos) meglepődésére – a románait. Az örvendetesen sok magyar név sejteti, hogy Kovács Győző az ismert emberek mellett nem enged elenyészni azok emlékét sem, akik a magyar számítástechnikát szakmunkási, laboránsi, technikus, operátori munkájukkal alapozták. Legyen ebben a tekintetben sok követője.

Ez a könyv a manapság gyakori „elmesélt történelem” sorba illeszkedik. Ezek a „valomások” legalább két nézetben lehetnek szerzőjükre kockázatosak: egy részről belemerülhetnek olyan érzelmes emlékezésbe, amelyek tulajdonképpen bármelyikünkkel megessett vagy megeshető élethelyzetekről szólnak, s ezzel a közömbös kívülálló számára – gonoszul Shannont és Zemaneket idézve – nincs információtartalmuk, más részről történeti forrásként tekintik a személyes emlékeket. A visszaemlékezések szerzői pedig legjobb indulatuk mellett sem járják körül kimerítően az elmesélt eseményeket, arról nem is szólva, hogy még a hivatásos történész is „saját verzióját” képviseli munkáiban. Kovács Győző könyve e tekintetben nem hibátlan, de annyi értékes ismeretet rögzít és közöl, méghozzá olyan kellemesen olvasható, sőt látható alakban, hogy a mérleg messzemenően pozitív.

Miről szól a könyv? Történetekről az elektronikus számítástechnikát megelőző kor embereiről és gépeiről, Zuseról, Kozmáról, de Babbage-ról és Ada Byronról, sőt Jedlikről és Kempelenről is. Analóg gépek is szóba kerülnek, mint a Juhász–Gamma-lőelemképző, megemlékezik az első számítógépekről, az ENIAC-ról, az EDSAC-ról, az EDVAC-ról, a MARK-ról, azok alkotóiról, miközben az olvasó felidézheti ismereteit a soros és párhuzamos szervezésről, a tárolt és nem tárolt programokról. Olvashatunk ezután a csodálatos ötvenes évekről, amikor megszülettek az első orosz gépek (MESZM, BESZM, M sorozat),

amikor az angolszászokat követték a skandinávok (BESZK, DASZK), nemkülönben a románok, osztrákok (MECIPT, CIFA gépek, illetve a Mailüfterl). Az ötvenes évek végén Kínában, Magyarországon (is) megindult az a tervező-szerkesztő-programozó-üzemeltető munka, amelyet sokszor és méltatlanul nem értékén kezelnek, miközben e nélkül évtizedek múltak volna el haszontalanul. Nem szól viszont a könyv arról a műszaki és tudományos munkáról, amely a hatvanas évek közepétől az egyetemeken, az államigazgatási szervezeteknél, az ipari központokban indul meg, s már kereskedelmi úton beszerzett gépeket folyik. Erről Kovács Győző – ígérete szerint – egy következő kötetben számol majd be.

A könyvben a fentebb felsoroltak már nincsenek ilyen szép lineáris sorba rakva. Ha így lenne, a könyv talán túl iskolás volna, emígy viszont egyeseknek, például nekem, csapongónak tűnik. Kozma László szeretettel és együttérzéssel méltott munkássága és nehéz sorsa, többek között történevei, munkája a KÖMI 401-ben külön fejezetet kapott, de az M-3 gép előtörténete során a történevek újra előkerülnek, óhatatlan ismétlésekkel. Az első magyar elektronikus számítógép, az M-3 Szegedre telepítésének viszontagságairól Muszka Dániel méltatásánál csak úgy olvashatunk, mint az M-3 történetének végén. Az értékes részletekben bővelkedő M-3-történetet megszaktítja a Zuse és Zemanek gondolatait felidéző rész, majd az amerikai számolóeszközök európai másolása, a tárolt programok elvének első alkalmazásáról szóló, napjainkig tartó vita és a kínai számítástechnika „őstörténete”. Mindez valóban nagyon érdekes, de M-3-ügyben elvesztettem a fonalat.

A könyv magja kerek száz oldalon az M-3 gép története. Lévéen a szerző hardveres és a történet szereplője, sok műszaki részlet megismerhető, és ez egyáltalán nem baj, sőt érdekes. „Az M-3 hatása a magyar tudományos közéletre” fejezethez annyit azért még hozzátennék, hogy lebecsülhetetlen hatása volt annak az 1959–60-as programozási tanfolyamnak, amelyet Sándor Ferenc, Szelezsán János, Dömölki Bálint, Révész Pálné és mások tartottak az ország több helyéről jelentkező hallgatóknak. Ennek a tanfolyamnak jegyzete ma már szintén történelmi értékű.

Vitáról esett szó. Akár Neumann János szerepe, akár a román számítástechnika története, Zuse vagy az M-3 felépítése kapcsán a magyar részvétel kerül sorra, Kovács Győző mindig elszántan hadba száll azok ellen, akik elsőbbségeket vagy teljesítményeket vitatnak el. Ez dicséretes. Talán a heveséget illetően kell azt megfontolni, hogy amint az idő múlik, úgy tűnik tova ezeknek a kérdéseknek fontossága. Ismertek évszázados elsőbbségi viták, de sem Newton, sem Leibniz, sem Neumann, sem Zuse híre, neve és szép tisztessége nem ezeken múlik.

Megjelent könyv esetében eső után köpönyeg másodrendű hibák között szemezgetni. Folytatásra is várunk azonban, így csak tanulságképpen említem meg, hogy a könyvben sok a sajtóhiba. Ezek egy része valóban jelentéktelen, más része tulajdonképpen nem is sajtóhiba. Patrubány Miklós nem Patrubányi, a „Voproszi Philosophii”-t így biztosan nem írjuk, egy professzor semmiképpen sem lehet Emeritiusz. Almásy (nem Almási) nem az ásványolaji (így) intézetben dolgozott, ahol Benedek (ott) nem lehetett tanszékvezető, a Magyar Ásványolaj- és Földgázkísérleti Intézet nem lévén oktatási intézmény. Belátom, nehézt döntés előtt áll a szerző: siet, és megengedi a „pontosan már nem emlékszem”, „ha jól emlékszem” bevezetéseket, vagy belevész a nyomozásokba.

Végül a stílusról. Ez az a tárgy, amely belecsúszni tapintatlan is, hiábavaló is. Mégis. Kovács Győzőnek megvan a maga humorizáló, hogy ne mondjam viccelődő, ironizáló írásmódja, bekezdések végére csattantott hol kihívó, hol közhelyes zárómondat. „Jól teszi, tőle e jogot senki el nem veszi”, arra azonban emlékeztetni kell, hogy erre – manapág divatos közhellyel szólva – nem mindenki vevő. Vonatkozik ez a könyv köszöntőben már megvédett címére is. Fölvetődik: csak itt-ott tartathatók a történetek „kalandozásoknak”, és kevesen hangolódhatnak a szerző hullámhosszára, amikor „Informatikaországba” indul. Az őskor-hőskor szójáték sem túl eredeti. Ez a könyv szolidabb címet érdemelt volna.

A könyvhöz egy CD van mellékelve. Ezt a remek ajándékot az értékelheti igazán, aki már átélte azt a csalódást, amit egy emlékeztető, látott-hallott interjú száraz szövegének elolvasása jelent. Semmi nem pótolja a meta-kommunikációt, így Szelezsán János vagy Szentiványi Tibor jelenlétét az is élvezi, aki őket nem ismeri. Kerekén 25 előadás van a lemezen Kempelenről Juhászán át Neumannig, valamint bemutatások, beszélgetések, amelyekben találkozni lehet – többek között – Armand Segallal, Dömölki Bálinttal, Goldstine-nal, Josif Kaufmannal, Maurice Wilkessel, Muszka Dániellel, Szelezsán Jánossal, Vasile Baltackal, Victor Tomával. Ezzel a koronggal Kovács Győző jelentős történeti forrásokat tett a lemezolvasóba. Szólunk: család érí azokat, akiknek öreg képernyője nem állítható át minimum 800×600 pixelre. Ők a bemutatót otthon nem láthatják.

A könyvet örömmel forgatják majd a számítástechnika művelői, hívei és barátai, kiváltképpen azok, akiket érdekel az első magyarországi elektronikus programozható számítógép, az M-3 története, azokról nem is szólva, akik ezeknek a „nagy időknak” tanúi voltak. Ehhez persze – mint arra már fentebb céloztam – könyvterjesztési igyekezet is szükségeltetik. Egy vidéki egyetemi város nagy könyvesboltjaiban kérdezősködésekre az eladók tanácstalanul tárták szét kezüket.

Szepsévár Pál